

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย: ศึกษากรณีการพัฒนาทิศทาง ประชาธิปไตยในอนาคตตามแนวพุทธ*

DEMOCRATIC CITIZENSHIP: A DEVELOPMENT CASE STUDY OF THE FUTURE DIRECTION OF DEMOCRACY ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES

ปลื้มจิต ลาภอุดมเลิศ, ปาริชาติ ชุมพงศ์

Pluemjit Lapaudomloed, Parichat Chumpong

องค์การบริหารส่วนตำบลหลักสาม

Lak Sam Subdistrict Administrative Organization

Corresponding Author E-mail: kupoo.2517@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเน้นการศึกษากรณีการพัฒนาทิศทางประชาธิปไตยในอนาคตตามแนวพุทธศาสตร์ ปัญหาหลักที่ต้องศึกษา เกี่ยวข้องกับการขาดความเข้าใจและปฏิบัติที่ถูกต้องของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะเรื่อง ความรับผิดชอบของพลเมือง การเคารพสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงการร่วมมือในสังคมอย่างสันติสุข ซึ่งเป็น อุปสรรคต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืน การศึกษานี้ใช้หลักการและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางสำคัญในการวิเคราะห์ เช่น หลักศีลธรรม ความอดทน ความเคารพต่อผู้อื่น และการปฏิบัติที่ ถูกต้องในฐานะพลเมือง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย โดยเฉพาะการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาสังคมที่เป็นธรรม และความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ผล การวิเคราะห์ที่ได้จากการศึกษามี 12 ประการ เช่น การส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม การมีส่วนร่วมในการ เลือกลงและแสดงความคิดเห็น การเป็นพลเมืองดิจิทัล การรับผิดชอบต่อสังคม การเคารพเสียงข้างมากและ สิทธิเสียงข้างน้อย และการเสริมสร้างศักยภาพทางการศึกษา ทั้งหมดนี้มีเป้าหมายเพื่อให้พลเมืองสามารถ ปกครองตนเองและมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประโยชน์ที่ได้รับจาก การศึกษานี้ คือ การนำเสนอแนวทางการพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการปกครองที่มีความยุติธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมประชาธิปไตย

คำสำคัญ: พลเมือง; ประชาธิปไตย; ทิศทางอนาคต

Abstract

This academic article aims to study and analyse the concept of citizenship in a democratic system, focusing on developing future democratic directions based on Buddhist principles. The key issue addressed is the lack of understanding and correct practice among citizens in a democratic society, particularly regarding civic responsibility, respect for rights and freedoms, and peaceful cooperation. These challenges hinder the sustainable development of democracy. The study applies Buddhist principles, such as morality, patience, respect for others, and proper conduct as citizens, as the core framework for analysis. These principles align with democratic values, including respect for human dignity, respect for rights, freedoms,

*Received September 21, 2024; Revised October 10, 2024; Accepted October 17, 2024

and fair societal rules, as well as responsibility towards oneself, others, and society. The analysis reveals twelve key aspects: promoting social justice, participation in elections and expressing opinions, being a responsible digital citizen, social accountability, respecting the majority while safeguarding minority rights, and enhancing educational capacities. These aspects empower citizens to govern themselves and engage effectively in democratic processes. The study highlights a Buddhist approach to developing citizens in a democratic system, which fosters just governance and peaceful coexistence within a democratic society.

Keywords: Citizen; Democracy; Future Direction

บทนำ

ระบอบประชาธิปไตยมีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและมีสิทธิในการปกครองตนเอง ซึ่งแนวคิดนี้เริ่มต้นจากสมัยกรีกโบราณและได้รับการพัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงยุคปัจจุบัน ประชาธิปไตยได้กลายเป็นระบบการปกครองที่แพร่หลายในหลายประเทศทั่วโลก โดยเน้นการให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนในการเลือกตั้งและการแสดงความคิดเห็น ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการบริหารประเทศ (รณชัย โตสมภาค, 2560) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันสถานการณ์ของประเทศต่าง ๆ ที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยกลับเผชิญกับปัญหาและข้อบกพร่องหลายประการ เช่น การขาดความรับผิดชอบของพลเมืองในการปฏิบัติตามหน้าที่ ข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และการขาดความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ระบอบประชาธิปไตยในหลายประเทศขาดความยั่งยืนและไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ (ณัฐพล บุญยพิพัฒน์, 2562)

คุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ 1. การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพ 2. ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง 3. การใช้สิทธิและเสรีภาพควบคู่กับความรับผิดชอบ 4. การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง และหลักความเสมอภาค 5. การไม่แก้ปัญหด้วยความรุนแรง และการตระหนักรู้ถึงบทบาทของตนในสังคม 6. การมีความกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบและร่วมกันขับเคลื่อนสังคมในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน ประเทศ อาเซียน ไปจนถึงประชาคมโลก (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554)

พลเมืองที่ดีมีส่วนช่วยสร้างสังคมและประเทศชาติให้เข้มแข็งและยั่งยืน ประเทศที่มีพลเมืองที่ดีมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบมักจะเห็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีขึ้นอย่างมาก ดังนั้น ในอนาคตจึงควรเน้นการสร้างสังคมที่พลเมืองมีจริยธรรม ความรู้ และปัญญา พร้อมมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมทั้งในการเลือกตั้งและการตัดสินใจสำคัญของประเทศ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ และเพื่อให้ประเทศเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนในทุกด้านของชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555) โดยวัตถุประสงค์ของการศึกษาเรื่องนี้คือการวิเคราะห์และพัฒนาทิศทางของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยใช้แนวทางตามหลักพุทธธรรม เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การศึกษานี้เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจและปลูกฝังคุณลักษณะที่เหมาะสมให้แก่พลเมืองในสังคมประชาธิปไตย เพื่อให้พวกเขามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศและสังคม

ผู้เขียนเห็นว่า การศึกษาในครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยและความท้าทายที่สังคมประชาธิปไตยเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงการขาดความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยที่แท้จริง การพัฒนาคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษาครั้งนี้ คือ การนำเสนอแนวทางใหม่ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตยที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่เน้นความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการเคารพในสิทธิของผู้อื่น แนวทางดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้แข็งแกร่งและมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

นิยามของคำว่า ความเป็นพลเมือง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “พลเมือง” หมายถึง ประชาชน ราษฎร หรือชาวประเทศ “วิถี” หมายถึง สาย แนว ถนน หรือทาง และ “ประชาธิปไตย” หมายถึง ระบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ และเสียงข้างมากเป็นหลัก ดังนั้น เมื่อรวมคำว่า “พลเมืองที่ดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย” จะหมายถึง บุคคลที่มีคุณลักษณะสำคัญในการดำรงชีวิตตามหลักประชาธิปไตย โดยยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา รวมถึงหลักการประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิต พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน โดยมักมีวัฒนธรรมเดียวกัน ตัวอย่างเช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็นพลเมืองดี ไม่เพียงแต่ตระหนักถึงสิทธิของตนเอง แต่ยังต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายและรัฐธรรมนูญกำหนด และส่งเสริมความเป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามหลักการประชาธิปไตย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

อย่างไรก็ตาม คำว่า พลเมือง มีรากฐานมาจากภาษาละตินว่า Cives ซึ่งหมายถึงพลเมืองในยุคโบราณที่เกี่ยวข้องกับระบอบประชาธิปไตยของกรีกและโรมัน แม้ว่าจะเลิกใช้ในยุคกลาง คำนี้กลับมามีความสำคัญอีกครั้งในช่วงปฏิวัติของอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส การเป็นพลเมืองในปัจจุบันมีหลายมิติ โดยมีองค์ประกอบหลักดังนี้ (Abowitz & Harnish, 2006) ดังต่อไปนี้ 1. การเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง พลเมืองมีเอกลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับความเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง โดยมีบทบาทสำคัญในการกำหนดอนาคตของประเทศ 2. การยึดถือค่านิยมและอุดมคติ พลเมืองต้องยึดถือค่านิยมและอุดมคติที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย เช่น ความเท่าเทียม ความยุติธรรม และการเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น 3. สิทธิและหน้าที่ พลเมืองมีสิทธิในการได้รับการคุ้มครองจากรัฐ และมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมายและกติกาสังคม 4. การมีส่วนร่วมทางการเมือง พลเมืองต้องมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น และการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล 5. ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองพลเมืองที่ดีต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครอง เพื่อให้สามารถตัดสินใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป คำว่า คำว่า “พลเมือง” มีความแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ในแง่ของความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองและการรักษาสิทธิต่าง ๆ ของตน การเป็นพลเมืองหมายถึงการมีบทบาทสำคัญในการกำหนดอนาคตของประเทศผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมือง การแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และการเคารพกฎหมาย

การพัฒนาความเป็นพลเมือง

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในอดีต จากการจำกัดสิทธิในระบอบประชาธิปไตยในอดีต สิทธิพลเมืองถูกจำกัดอยู่เพียงกลุ่มคนบางกลุ่ม เช่น เพศชาย ผู้มีฐานะร่ำรวย หรือชนชั้นสูง ในขณะที่ประชากรส่วนใหญ่ รวมถึงสตรีและคนยากจนถูกกีดกันออกจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง (สถาบันพระปกเกล้า, 2555) อย่างไรก็ตาม ด้วยการพัฒนาของสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมือง ทำให้สิทธิพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนครอบคลุมทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา หรือฐานะทางสังคม การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ที่เน้นให้

ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในกระบวนการทางการเมืองและการปกครองของประเทศ การพัฒนาความเป็นพลเมืองจึงมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมให้พลเมืองเข้าใจสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนในฐานะสมาชิกของสังคมประชาธิปไตย ซึ่งรวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับระบบการปกครอง กระบวนการเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2558)

การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยมีความสำคัญยิ่ง ไม่เพียงแต่การลงคะแนนเสียงในช่วงเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เช่น การเข้าเป็นสมาชิกองค์กรทางการเมืองหรือการเป็นอาสาสมัครเพื่อสนับสนุนการปกครองที่โปร่งใสและมีความรับผิดชอบ (ไข่มพร กิติ, 2564) และการเคารพกฎหมายและกติกาของสังคมประชาธิปไตย พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องมีความรับผิดชอบในการเคารพกฎหมายและกติกาของสังคม การปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน ความรู้และความเข้าใจในหลักการและข้อกำหนดต่าง ๆ ช่วยให้พลเมืองสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

ทิศทางอนาคตของความเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของพลเมืองและระบอบประชาธิปไตย เทคโนโลยีช่วยให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องง่ายขึ้น เช่น การลงคะแนนเสียงออนไลน์ การติดตามข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีนี้ก็มาพร้อมกับความท้าทายใหม่ ๆ เช่น ปัญหาข่าวปลอม การกลั่นแกล้งทางออนไลน์ และการละเมิดความเป็นส่วนตัว ดังนั้น ในอนาคต ความเป็นพลเมืองจึงต้องพัฒนาไปพร้อมกับเทคโนโลยี พลเมืองควรมีทักษะดิจิทัลที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่และมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นที่ทักษะการคิดวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์และสุภาพ นอกจากนี้ ความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อก็มีความสำคัญ เพื่อให้พลเมืองสามารถตรวจสอบข้อมูลและปกป้องตนเองจากข่าวปลอมและข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ในที่สุดการพัฒนาความเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัลจะนำไปสู่การเติบโตของระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและครอบคลุมทุกภาคส่วนของสังคม ซึ่งจะสร้างสังคมที่มั่นคง ยั่งยืน และมีความยุติธรรมในทุกด้านของชีวิต

โดยรวมแล้วผู้เขียนเห็นว่า การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเริ่มต้นจากการจำกัดสิทธิให้เฉพาะกลุ่มคนบางกลุ่ม เช่น ผู้ชายและชนชั้นสูง แต่เมื่อสังคมและการเมืองพัฒนา สิทธิพลเมืองได้ขยายตัวครอบคลุมทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ หรือฐานะทางสังคม การมีส่วนร่วมของพลเมืองในการเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบรัฐบาล และการเคารพกฎหมายกลายเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยที่โปร่งใสและยั่งยืน โดยในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีช่วยให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองง่ายขึ้น แต่ก็เพิ่มความท้าทาย เช่น ข่าวปลอมและการละเมิดความเป็นส่วนตัว พลเมืองจำเป็นต้องพัฒนาทักษะดิจิทัลและความรู้เท่าทันสื่อเพื่อมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยอย่างมีประสิทธิภาพและป้องกันตนเองจากข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ทิศทางอนาคตของพลเมืองในยุคนี้จะช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและครอบคลุมทุกภาคส่วนของสังคม

พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ การที่ระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นพลเมืองที่สามารถปกครองตนเองได้ ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะพลเมืองต้องแสดงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม

และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันจะนำไปสู่การพัฒนาให้สังคมและประเทศชาติเติบโตเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีพื้นฐานอยู่ 3 ประการสำคัญ ได้แก่ 1. การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐานสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย 2. การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรมพลเมืองต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น รวมถึงปฏิบัติตามกฎกติกาที่วางอยู่บนความยุติธรรมและความชอบธรรม เพื่อสร้างสังคมที่มีความเป็นธรรมและปลอดภัย 3. ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบของตนเองทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน การปลูกฝังหลักการเหล่านี้จะช่วยให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพในการพัฒนาประเทศและสร้างสังคมประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง

ทั้งนี้ หลักพื้นฐานดังกล่าว จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนของการเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ที่มุ่งเน้นถึงการดำเนินชีวิตในสังคมประชาธิปไตย โดยในแต่ละหลักการ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558) มีรายละเอียดดังนี้

หลักการที่ 1 การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐานสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึงการยอมรับเกียรติภูมิของแต่ละบุคคลโดยไม่แบ่งแยกสถานภาพทางสังคม หลักการนี้มียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญดังนี้

- สำนักรู้ในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทุกคนมีคุณค่าและความสำคัญโดยเนื้อแท้ ซึ่งไม่ควรมีผู้ใดดูถูกดูแคลานหรือดูหมิ่น

- ตระหนักในความเสมอภาคของมนุษย์ ไม่ว่าจะมาจากชนชั้น เพศ ศาสนา หรือวัฒนธรรม ทุกคนมีสิทธิและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

- เคารพความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม การเปิดใจยอมรับความแตกต่างทางความคิดและวิถีชีวิตเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

- อดทนและอดกลั้นต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง ความคิดเห็นที่หลากหลายเป็นธรรมชาติของสังคมประชาธิปไตย การรับฟังและเคารพความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับเราเป็นการสร้างบรรยากาศแห่งความเข้าใจ

หลักการที่ 2 การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม

การเคารพสิทธิและเสรีภาพเป็นหัวใจของประชาธิปไตย โดยทุกคนต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นและกฎกติกาที่สังคมร่วมกันกำหนด หลักการนี้ประกอบด้วย

- รู้จักสิทธิและเสรีภาพของตนเอง พลเมืองต้องตระหนักว่าตนเองเป็นเจ้าของอธิปไตยในสังคม มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและมีบทบาทในการกำหนดอนาคตของสังคม

- เคารพและปกป้องสิทธิของผู้อื่นและชุมชน การปกป้องสิทธิและเสรีภาพต้องไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือขัดต่อกฎหมาย

- เคารพกฎกติกาของสังคมที่ยุติธรรม กฎกติกาที่มีความชอบธรรมต้องเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิของทุกคน หากมีกฎใดที่ไม่ยุติธรรม ย่อมสามารถปรับปรุงหรือแก้ไขได้ภายใต้กระบวนการที่ถูกต้องตามกฎหมาย

- ยึดหลักนิติรัฐ (Rule of Law) การปกครองที่เคารพกฎหมายช่วยป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิของพลเมืองจากบุคคล กลุ่ม หรือแม้แต่วิธีของรัฐเอง

หลักการที่ 3 ความรับผิดชอบตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยนั้นเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อทั้งตนเองและส่วนรวม หลักการนี้ประกอบด้วย

- ทำหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย การเสียภาษี และการเกณฑ์ทหาร
 - มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางสังคม เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งและเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและสงบสุข
 - ใช้หลักการประชาธิปไตยในการแก้ปัญหา โดยอาศัยเหตุและผลในการถกเถียงและหาทางแก้ไขปัญหาในเวทีสาธารณะ
 - ยอมรับหลักเสียงข้างมากและเคารพสิทธิเสียงข้างน้อย การเคารพมติที่ประชุมหรือผลการเลือกตั้งเป็นการสะท้อนความยุติธรรมและการเคารพในระบอบประชาธิปไตย
- สรุปได้ว่าการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การปกป้องสิทธิและเสรีภาพ และการรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย การปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้จะนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืนและมีความเป็นธรรม

ลักษณะของพลเมืองดี ในวิถีระบอบประชาธิปไตย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการปกครองประเทศอย่างเท่าเทียมกัน การที่ระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องสร้างให้ประชาชนมีความเป็นพลเมืองที่สามารถปกครองตนเองได้ การพัฒนาความเป็นพลเมืองในวิถีประชาธิปไตยจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งมีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2556) ดังนี้

1. การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทุกคนเกิดมามีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งไม่อาจถูกล่วงละเมิดได้ การยอมรับในอิสรภาพและความเสมอภาคของบุคคลเป็นหัวใจสำคัญของประชาธิปไตย โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางสังคม เราจำเป็นต้องเคารพความแตกต่างและเกียรติภูมิของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
2. การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาที่เป็นธรรม ในสังคมประชาธิปไตย สิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่ และกฎกติกาของสังคมต้องถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความยุติธรรมและความชอบธรรม การปกครองที่ดีต้องยึดหลักนิติรัฐ (Rule of Law) เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น
3. ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม พลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยต้องตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคมโดยรวม การใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาด้วยเหตุและผล เป็นวิถีทางที่จะสร้างความร่วมมือและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมประชาธิปไตย การส่งเสริมหลักการเหล่านี้จะช่วยให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนการพัฒนาประเทศในระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืน

ความเป็นพลเมืองในรัฐธรรมนูญ

ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศเพื่อใช้ในการจัดระเบียบการปกครองของประเทศ ซึ่งตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาเรามีรัฐธรรมนูญ

แล้วทั้งสิ้น 20 ฉบับ โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 และ ปี พ.ศ. 2550 ซึ่งมีเนื้อหาด้านสิทธิ เสรีภาพ และกลไกสำคัญด้านพลเมืองอยู่มากพอสมควร และถือว่าเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญของพัฒนาการนี้ ปัจจุบันใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่ 20 หรือที่เรียกกันว่ารัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป ที่ได้บัญญัติให้ทิศทางการมีส่วนร่วมของพลเมืองชัดเจนมากขึ้น ให้ความสำคัญกับการยกระดับประชาชนคนไทยเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนและเป็นการปฏิรูปจัดกระบวนการพัฒนาประเทศแบบใหม่ที่แตกต่างกันจากแนวคิดเดิม ๆ ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นเพียงผู้รับประโยชน์หรือรับบริการที่ระบบการเมืองในรูปแบบตัวแทนอุปถัมภ์เป็นผู้จัดให้สามารถใช้อำนาจรวมศูนย์ และก่อให้เกิดการทุจริต การช่วงชิงอำนาจที่รุนแรงในทุกรูปแบบและทุกระดับ จนเกิดเป็นวิกฤตในสังคมไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา รัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปที่กำลังอยู่ในระหว่างการยกร่างอยู่นี้ ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างพลเมืองเพราะพลเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น หากแต่ประชาชนจะต้องมีความเป็นพลเมืองด้วย ดังนั้น คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญจึงได้กำหนดให้การสร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่ เป็นหนึ่งในสี่เจตนารมณ์สำคัญในการยกร่างรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ ควบคู่ไปกับการทำให้การเมืองใสสะอาดและสมดุล หนุนสังคมที่เป็นธรรม และนำชาติสู่สันติสุข (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558) ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญฉบับนี้

การสร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปนี้ มีเจตนารมณ์ที่จะทำให้ประชาชนพ้นจากความไม่เป็นราษฎรไปเป็นพลเมืองให้ตระหนักรู้ถึงสิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ต่อบ้านเมือง ไม่ให้ผู้ปกครองหรือนักการเมืองมาสั่งการอีกต่อไป โดยได้ขยายและยกระดับสิทธิและเสรีภาพหลายประการ เริ่มตั้งแต่คุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงคลอด ดูแลการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัยไปจนถึงมัธยมปลายหรืออาชีวะ ให้ได้รับบริการสาธารณสุขทั่วถึงอย่างเป็นธรรม มีเสรีภาพในการจัดตั้งกลุ่มการเมือง และให้มีกลไกใหม่สำหรับภาคพลเมือง เช่น ให้มีสมัชชาพลเมือง ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา มีสภาพตรวจสอบภาคพลเมืองในท้องถิ่นและระดับชาติ อีกทั้ง มีกระบวนการคืนความเป็นใหญ่ขยายพื้นที่ทางการเมืองให้พลเมือง ใช้อำนาจอธิปไตยทางตรงมากขึ้น ในการออกเสียงประชามติเพื่อแก้รัฐธรรมนูญ การเสนอกฎหมายภาคพลเมือง รวมทั้งการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ มีสิทธิร้องขอข้อมูลตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หน่วยงานรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น (ยุทธพร อิสรชัย, 2566)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้ปวงชนชาวไทย มีหน้าที่ 10 ประการ ดังนี้ 1. พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 2. ป้องกันประเทศ พิทักษ์รักษาเกียรติภูมิ ผลประโยชน์ของชาติ รวมตลอดทั้งสาธารณสมบัติของแผ่นดิน และให้ความร่วมมือในการบรรเทาสาธารณภัย 3. ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด 4. เข้ารับการศึกษอบรมในการศึกษาภาคบังคับ 5. รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ 6. เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม 7. ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ 8. ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม 9. เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ 10. ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เรื่อง หน้าที่ของปวงชนชาวไทย, 2560)

ผู้เขียนมองว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศไทย ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) เน้นการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ตระหนักรู้ถึงสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง โดยมุ่งหมายให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและกำหนดทิศทางของ

ประเทศมากขึ้น เช่น การออกเสียงประชามติ การเสนอกฎหมายภาคพลเมือง และการตรวจสอบเจ้าหน้าที่รัฐพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีหน้าที่สำคัญ 10 ประการ เช่น การพิทักษ์ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การป้องกันประเทศ การปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด การเคารพสิทธิผู้อื่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเสียภาษี และไม่สนับสนุนการทุจริต การมีส่วนร่วมเหล่านี้อาจเป็นการปฏิรูปเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืน

สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญที่มุ่งสร้างพลเมืองให้เข้มแข็ง

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของพลเมืองอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและโปร่งใสในการบริหารประเทศ รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือสำคัญที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนพลเมือง โดยกำหนดให้พลเมืองมีบทบาทในการตรวจสอบ การเสนอกฎหมาย และการกำหนดนโยบายสาธารณะอย่างเป็นระบบ หลักการสำคัญในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพลเมือง มีดังนี้ (สมชาย แสวงการ, 2558)

1. การประกันและปกป้องสิทธิเสรีภาพของพลเมือง รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้มุ่งเน้นการขยายสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองให้มากขึ้นเมื่อเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้า โดยรับรองสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจน ทำให้เกิดการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองทุกคน รวมถึงการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

2. การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมและสร้างความเข้มแข็งให้แก่พลเมือง รัฐธรรมนูญฉบับนี้เน้นการสนับสนุนให้ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการจัดการปัญหาต่าง ๆ ของสังคมท้องถิ่น รวมถึงการเรียนรู้และเข้าถึงสิทธิพื้นฐาน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนเป็นเกราะป้องกันและสนับสนุนการพัฒนาพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการบริหารท้องถิ่น รัฐธรรมนูญฉบับนี้เน้นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีบทบาทในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ป่าไม้ และงบประมาณท้องถิ่น การเสริมสร้างให้องค์กรท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดการตนเองจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่พลเมืองและชุมชน ทำให้สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. สมัชชาพลเมืองเป็นกลไกสำคัญที่สร้างพื้นที่ให้พลเมืองได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้รวมกลุ่ม องค์กร หรือสมาคม เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาพื้นที่และส่งเสริมการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งจะสร้างความเข้มแข็งให้กับทั้งภาคพลเมืองและท้องถิ่น

5. การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล รัฐธรรมนูญฉบับนี้เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การตรวจสอบนี้ไม่เพียงทำให้เกิดความโปร่งใส แต่ยังส่งเสริมให้พลเมืองมีความเข้าใจในกระบวนการใช้งบประมาณ และทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการตนเองมีบทบาทสำคัญในการรักษาความถูกต้องของการดำเนินโครงการต่าง ๆ

6. สิทธิในการเสนอกฎหมายและถอดถอนนักการเมือง รัฐธรรมนูญได้ขยายสิทธิของภาคพลเมืองในการเสนอกฎหมายและถอดถอนนักการเมืองโดยตรง ซึ่งแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ทำให้ประชาชนสามารถเป็นผู้ริเริ่มกฎหมายที่มีความสำคัญต่อสังคมได้โดยไม่ต้องพึ่งกลไกทางการเมืองเพียงอย่างเดียว การเปิดโอกาสนี้ส่งเสริมให้พลเมืองมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของประเทศได้มากขึ้น

7. สิทธิในการเลือกและส่งตัวแทนในสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา พลเมืองไม่เพียงมีสิทธิเพียงแค่เลือกตั้งผู้แทน แต่รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเสนอชื่อและสนับสนุนผู้แทนจากกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองเป็นไปอย่างครอบคลุมและเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนมองว่า การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของพลเมืองตามหลักการที่ระบุในรัฐธรรมนูญนี้จะช่วยให้ประชาชนมีบทบาทในการพัฒนาประเทศมากขึ้น ร่วมสร้างระบบที่โปร่งใสและยุติธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและมีความสมดุลในทุกมิติ เพราะรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของไทยมุ่งเน้นการสร้างพลเมืองที่เข้มแข็งและมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยอย่างจริงจัง โดยมีหลักการสำคัญ เช่น การประกันสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการส่งเสริมสมัชชาพลเมืองเพื่อให้มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ นอกจากนี้ยังเน้นให้ประชาชนมีสิทธิตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล เสนอกฎหมาย และถอดถอนนักการเมือง รวมถึงสิทธิในการเลือกและสนับสนุนผู้แทนในสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา หลักการเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างระบบการเมืองที่โปร่งใส ยุติธรรม และยั่งยืน

ความเป็นพลเมืองของเยาวชนและประชาธิปไตยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เยาวชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองไม่เท่าเทียมกับคนรุ่นเก่า และยังไม่ตระหนักถึงบทบาทที่พวกเขาสามารถมีได้ในฐานะพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ คำแนะนำสำหรับผู้กำหนดนโยบายและแผนงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในเวทีการเมือง ประกอบด้วย (ฐานข้อมูลกองการต่างประเทศ, 2566)

1. การเปิดพื้นที่และโอกาสใหม่ ๆ เพื่อให้เยาวชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากขึ้น โดยขจัดข้อจำกัดและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ขวางกั้นพวกเขาจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

2. การพัฒนาทักษะและความสามารถที่จำเป็นสำหรับเยาวชน เพื่อให้พวกเขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ ควรส่งเสริมการศึกษาและการฝึกอบรมที่พัฒนาความรู้ด้านการเมือง การวิเคราะห์ปัญหา และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

3. การสนับสนุนการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเยาวชน เพื่อศึกษาประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย การวิจัยนี้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับบทบาทและความต้องการของเยาวชนในแต่ละสังคม

นอกจากนี้ รายงานยังระบุว่าแนวทางในการพัฒนานโยบายควรมุ่งเน้นไปที่การสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนอย่างครอบคลุม โดยให้พวกเขามีโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อพวกเขาอย่างแท้จริง การสร้างพื้นที่สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมนี้จะเป็ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เยาวชนตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะพลเมืองประชาธิปไตย และเพิ่มการมีส่วนร่วมของพวกเขาในระดับชุมชนและประเทศอย่างเต็มที่

หลักสิทธิหน้าที่ของพลเมืองตามแนวพุทธ

หลักการปกครองตนเอง: พุทธศาสนากับประชาธิปไตย

เมื่อพูดถึงสาระสำคัญของประชาธิปไตย ที่จะช่วยให้บุคคลพัฒนาคุณภาพชีวิตและสามารถปกครองตนเองได้ เราสามารถกล่าวได้ว่าหลักธรรมทุกประการในพระพุทธศาสนาเป็นหลักการของประชาธิปไตย เพราะหลักธรรมเหล่านี้เน้นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและรู้จักการปกครองตนเอง อย่างไรก็ตาม การที่จะนำหลักธรรมมาใช้ให้เกิดผลในวิถีประชาธิปไตยนั้น ต้องมองในมุมที่ถูกต้องและปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างเคร่งครัด (กันตพจน์ เศรษฐารัตน์, 2565)

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้ทุกคนปฏิบัติ โดยเน้นไปที่ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล มากกว่าการเรียกร้องจากผู้อื่น หากมองจากมุมนี้แล้ว เราจะเห็นว่าหลักธรรมทั้งหมดมีบทบาทในการสนับสนุนประชาธิปไตย ตัวอย่างเช่น "การละ" หรือความเคารพ ซึ่งหมายถึงการเห็นคุณค่าและความสำคัญของผู้อื่น รวมถึงการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย หากเรามองความเคารพจากมุมของความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ที่ทุกคนต้องปฏิบัติ จะพบว่านี่คือหลักการพื้นฐานที่ช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตย แต่หากเรามองความเคารพจากมุมที่เรียกร้องให้ผู้อื่นปฏิบัติตามเราแทน นั้นจะกลับกลายเป็นการส่งเสริมระบบการปกครองที่ตรงข้ามกับประชาธิปไตย และเป็นการปฏิบัติผิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ดังนั้น การนำหลักธรรมมาใช้ในระบอบประชาธิปไตย ต้องเริ่มต้นจากการเข้าใจในความรับผิดชอบต่อตนเอง และนำหลักธรรมเหล่านั้นมาปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักที่ควรจะเป็น ยกตัวอย่างเช่น ขันติ หรือความอดทน ที่หมายถึงการอดทนรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และโสวจิตตา หรือความเป็นผู้ว่าง่าย ซึ่งหมายถึงการยอมรับฟังเหตุผลและความคิดเห็นของผู้อื่น หากเราสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ ก็จะเป็นหนทางหนึ่งในการสร้างประชาธิปไตยที่มั่นคง แต่หากเรามุ่งเน้นการเรียกร้องจากผู้อื่นเพียงฝ่ายเดียว เราจะได้ระบอบที่ตรงข้ามกับประชาธิปไตย หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครองตนเองในวิถีประชาธิปไตยยังมีอีกมากมาย ซึ่งจะได้กล่าวถึงในโอกาสถัดไป

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย: ศึกษากรณีการพัฒนาทิศทางประชาธิปไตยในอนาคตตามแนวพุทธ

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในอนาคตสามารถแบ่งออกเป็น 12 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การสนับสนุนความยุติธรรมทางสังคม พลเมืองจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างความยุติธรรมทางสังคม ส่งเสริมความเท่าเทียมและไม่แบ่งแยก ทำลายระบบที่ไม่เป็นธรรม และส่งเสริมความหลากหลาย เพื่อให้ทุกคนมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกัน
2. การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งทุกระดับเป็นหน้าที่สำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งประธานาธิบดี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นและความโปร่งใสในความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐบาล
3. การแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ พลเมืองมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์หรือการเข้าร่วมกิจกรรม การแสดงออกทางด้านการเมืองเป็นการสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยที่เปิดกว้างและโปร่งใส
4. ความรับผิดชอบต่อสังคม การเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตยหมายถึงการมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยสร้างสังคมที่ตั้งอยู่บนความเท่าเทียม ความยุติธรรม และการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
5. การเชื่อมโยงกับการบริหารราชการ พลเมืองมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นวิธีที่ช่วยเสริมสร้างการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความโปร่งใสและยุติธรรมมากขึ้น

6. การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา พลเมืองควรมีบทบาทสำคัญในการร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม โดยใช้กระบวนการทางประชาธิปไตยเพื่อหาทางแก้ปัญหาอย่างยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

7. การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วม ทั้งการลงคะแนนเสียง การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน และการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยที่แข็งแกร่ง

8. การเป็นพลเมืองดิจิทัล ในยุคดิจิทัล พลเมืองต้องมีพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อการใช้งานเทคโนโลยี การเคลื่อนไหวออนไลน์อย่างเหมาะสม การตระหนักถึงความเป็นส่วนตัว และการต่อสู้กับข้อมูลที่บิดเบือน

9. ความเป็นพลเมืองโลก พลเมืองในอนาคตต้องรับผิดชอบต่อปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมระดับโลก เช่น การสนับสนุนการลดโลกร้อน การป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม

10. การส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม พลเมืองควรมีบทบาทในการต่อสู้เพื่อความยุติธรรม ความเสมอภาค และการไม่แบ่งแยก โดยเน้นการทำลายระบบที่ไม่เป็นธรรมและการส่งเสริมความหลากหลายในสังคม

11. การส่งเสริมศักยภาพทางการศึกษา การศึกษาด้านความเป็นพลเมืองควรเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ ความรู้ด้านสื่อ และความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย เพื่อเตรียมความพร้อมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางอนาคตของสังคม

12. การส่งเสริมศักยภาพทางการศึกษา การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมือง การเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิจารณ์และการรู้เท่าทันสื่อ จะช่วยให้พลเมืองในอนาคตสามารถมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในสังคมประชาธิปไตย (สถาบันพระปกเกล้า, 2555)

ผู้ศึกษามีความเห็นว่ ความเป็นพลเมืองยังหมายถึง การรับรู้ถึงบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมืองของทุกคนในระดับโลก ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนความเท่าเทียม สันติภาพ การพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับโลก เช่น การเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรนานาชาติ การเข้าร่วมกิจกรรมสังคมชุมชนระดับโลก หรือการส่งเสริมแนวคิดและมูลนิธิต่ มุ่งเน้นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วโลกอย่างยั่งยืนและความยั่งยืนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทั่วโลกให้เป็น ของทุกคนทั่วโลกโดยไม่จำแนกตามชาติสัญชาติหรือภูมิภาคที่มา การเป็นพลเมืองโลกหมายถึงการรับผิดชอบ ในระดับโลกหรือสังคม โดยไม่จำกัดเพียงประเทศเดียว การเป็นพลเมืองโลกมักเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนความ เป็นสมาชิกที่เต็มใจในชุมชนระหว่างประเทศ เช่น การสนับสนุนความเท่าเทียม การพัฒนาอย่างยั่งยืน การ สนับสนุนสิทธิมนุษยชน เป็นต้น โดยผู้ศึกษาได้สรุปเป็นภาพการพัฒนาและทิศทางอนาคต 12 ด้าน ดังภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 การพัฒนาและทิศทางอนาคต 12 ด้าน

สรุป

การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 โดยการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยสามารถแบ่งออกเป็น 12 ประเด็นหลัก โดยสามารถประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความพากเพียร) จิตตะ (ความตั้งใจ) และวิมังสา (การใคร่ครวญ) เพื่อให้เกิดการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ ดังนี้ คือ 1. การสนับสนุนความยุติธรรมทางสังคม ใช้ฉันทะในการสร้างความพอใจและความมุ่งมั่นในการส่งเสริมความเท่าเทียมและไม่แบ่งแยกในสังคม 2. การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง วิริยะเน้นความพากเพียรและความมุ่งมั่นในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งที่ทุกระดับ เพื่อสร้างความโปร่งใสในระบอบประชาธิปไตย 3. การแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ใช้จิตตะในการตั้งใจแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อช่องทางต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความโปร่งใส 4. ความรับผิดชอบต่อสังคม ใช้ฉันทะเพื่อสร้างสังคมที่ตั้งอยู่บนความยุติธรรม และส่งเสริมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม 5. การเชื่อมโยงกับการบริหารราชการ ประยุกต์วิมังสาในการไตร่ตรองการตัดสินใจร่วมกับรัฐบาลอย่างโปร่งใสและยุติธรรม 6. การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา วิริยะ เพื่อสร้างความมุ่งมั่นในการร่วมแก้ไขปัญหาของสังคมโดยใช้กระบวนการประชาธิปไตย 7. การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ใช้จิตตะเพื่อกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนและการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 8. การเป็นพลเมืองดิจิทัล วิมังสาในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบและตระหนักถึงความปลอดภัยและข้อมูลที่ถูกต้อง 9. ความเป็นพลเมืองโลก ฉันทะในการสนับสนุนปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมระดับโลก เช่น การลดโลกร้อน และการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน 10. การส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม วิริยะในการต่อสู้เพื่อความเสมอภาคและการไม่แบ่งแยกในสังคม 11. การส่งเสริมศักยภาพทางการศึกษา ใช้จิตตะเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และการศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตย 12. การส่งเสริมศักยภาพทางการศึกษา วิมังสาเพื่อการไตร่ตรองในการพัฒนาการศึกษาและการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อสร้างพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ช่วยให้พลเมืองมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองและสังคมโดยรวม นำไปสู่การสร้างระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและเข้มแข็ง

เอกสารอ้างอิง

- กันตพจน์ เศรษฐารัตน์. (2565). *วิถีประชาธิปไตยในสังคมไทยโดยใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ชไมพร กิติ. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยตามหลักธรรมาภิบาล. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 4(1), 47-58.
- ฐานข้อมูลกองการต่างประเทศ. (2566). *โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)*. สืบค้น 15 มกราคม 2567, จาก <https://shorturl.asia/v6fGJ>
- ณัฐพล บุญยพิพัฒน์. (2562). *ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทย (พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน): ข้อสังเกตในเชิงทฤษฎี*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ยุทธพร อิศรชัย. (2566). *การออกเสียงประชามติ (Referendum)*. สืบค้น 2 สิงหาคม 2567, จาก <https://shorturl.asia/rQdcs>
- รณชัย โตสมภาค. (2560). *ประชาธิปไตย*. สืบค้น 2 สิงหาคม 2567, จาก <https://shorturl.asia/e1b7K>
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เรื่อง หน้าที่ของปวงชนชาวไทย. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอน 40 ก. หน้า 13.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). *นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง*. กรุงเทพฯ: บริษัท อาร์ แอนด์ ปรีนธ์ จำกัด.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). *ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย (Citizenship and the Future of Thai Democracy)*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- _____. (2558). *ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สมชาย แสวงการ. (2558). *สร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2558). *คู่มือ การทำ ความเข้าใจ เรื่องสิทธิพลเมือง และ สิทธิทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- _____. (2556). *พื้นฐานความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- _____. (2558). *ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- Abowitz & Harnish. (2006). Contemporary Discourses of Citizenship. *Review of Educational Research*, 76(4), 653-690.

